

Особливості формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови у процесі самостійної роботи

У статті визначено особливості формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови у процесі самостійної роботи. Конкретизовано актуальні положення компетентнісного, особистісно-діяльнісного та рефлексивного підходів як підґрунтя для формування методичної компетентності. Акцентовано асинхронну професійно орієнтовану навчально-пізнавальну та науково-методичну діяльність магістрантів, які вони здійснюють у процесі реалізації індивідуальної траєкторії учіння в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі. Конкретизовано контент і структуру інформаційно-комунікаційного навчального середовища, вимоги до знань і вмінь викладача для успішної організації в ньому учіння магістрантів. Уточнено види контролю, які використовуються з метою оцінювання викладачем і самооцінювання магістрантами процесу і результатів формування методичної компетентності.

Ключові слова: викладач, індивідуальна траєкторія учіння, інформаційно-комунікаційне навчальне середовище, магістрант, методична компетентність, підходи, навчально-методична задача.

Майєр Н. В. Особенности формирования методической компетентности у будущих преподавателей французского языка в процессе самостоятельной работы

В статье определены особенности формирования методической компетентности у будущих преподавателей французского языка в процессе самостоятельной работы. Конкретизированы основные положения компетентностного, личностно-деятельностного и рефлексивного подходов как основы формирования методической компетентности. Акцентированы асинхронная профессионально ориентированная учебно-познавательная и научно-исследовательская деятельности магистрантов, которые они осуществляют в процессе реализации индивидуальной траектории учения в информационно-коммуникационной обучающей среде. Конкретизированы контент и структура информационно-коммуникационной обучающей среды, требования к знаниям и умениям преподавателя для успешной организации учения магистрантов. Уточнены виды контроля, которые используются с целью оценивания преподавателем и самооценивания магистрантами процесса и результата формирования методической компетентности.

Ключевые слова: преподаватель, индивидуальная траектория учения, информационно-коммуникационная обучающая среда, магистрант, методическая компетентность, подходы, учебно-методическая задача.

Mayer N. V. Aspects of future French teachers' methodological competence formation in the process of independent learning

The aspects of future French teachers' methodological competence formation in the process of independent work are considered. The main postulates of the competence, personal-active and reflective approaches as the basis of formation of methodological competence are specified. Asynchronous professionally oriented educational and research activities, exercised by the undergraduates in the process of implementing the individual trajectory of teaching in information and communication educational environment, have been emphasized. The author specifies the content and structure of information and communication in the learning environment, requirements for knowledge and skills of the teacher for organization undergraduates' successful teaching. The types of assessment used for methodical competence evaluation by both teachers and students have been clarified.

Key words: teacher, individual trajectory of teaching, information and communication educational environment, undergraduate, methodological competence, approaches, teaching task.

В умовах розширення міжкультурної комунікації в усіх галузях життєдіяльності людини зростає соціальне замовлення суспільства на професійно-методичну підготовку викладача іноземних мов, що стане запорукою якісного кадрового забезпечення системи вищої освіти України.

Сучасний викладач іноземних мов вирішує нові професійні завдання, які ще донедавна не входили у коло його компетентностей, а саме: аналіз і вибір стратегій і технологій навчання іноземних мов; інтеграція автентичних матеріалів у навчальний процес з іноземної мови, управління когнітивними і комунікативними діями тих, хто навчається; інтерпретація соціокультурних феноменів, розширення системи орієнтирів текстової діяльності, розробка нових видів вправ тощо [6]. Водночас у Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти наголошується на необхідності інтенсифікації процесу вивчення та викладання іноземних мов в інтересах зростання мобільності, ефективного міжнародного спілкування, кращого доступу до інформації, інтенсивної особистісної взаємодії [1], чого неможливо досягти без високого рівня сформованості методичної компетентності викладача іноземної мови.

Отже, успішне вирішення завдань, які постають перед викладачем іноземної мови (зокрема фран-

цузької) в педагогічній діяльності у процесі формування у студентів іншомовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності можливе за умови високого рівня його методичної компетентності. Виходячи з того, що питома вага навчального часу магістрантів припадає на їхню самостійну роботу, **мета** статті – визначити особливості формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови у межах цієї форми організації навчально-виховного процесу.

Формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови, як ми вважаємо, має ґрунтуватися на засадах компетентнісного, особистісно-діяльнісного і рефлексивного підходів.

Відповідно до ідей *компетентнісного* підходу методична компетентність майбутнього викладача французької мови має структуру, а її компоненти представлені низкою компетенцій та субкомпетенцій, для характеристики яких слід оперувати поняттям «компоненти». Компетенції є відносно самостійними, але водночас взаємопов'язаними і взаємозалежними елементами структури [3]. Формування окремих компетенцій є проміжними цілями на шляху до реалізації стратегічної мети, що дає підстави розглядати формування методичної компетентності як «мету-процес» і «мету-результат» та інтерпретувати її як стратегічну мету професійної підготовки магістрантів і очікуваний результат заздалегідь спланованої та відповідним чином організованої навчально-виховної діяльності, що досягається шляхом використання різних прийомів, методів і засобів навчання. Компоненти методичної компетентності складаються із відповідних знань, навичок і вмінь та формують здатність магістранта до ефективної професійно-методичної діяльності.

У контексті *особистісно-діяльнісного* підходу необхідно активно залучати магістрантів до навчального процесу, створювати умови для їхньої особистісної самореалізації і саморозвитку. У процесі формування методичної компетентності майбутніх викладачів з опертям на засади цього підходу слід розрізнити поняття навчання (діяльність викладача) й учіння, засвоєння, вивчення (діяльність студента). Організація навчального процесу з метою формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови є спільною діяльністю викладача і магістрантів, тому доцільно розглядати особистісно-діяльнісний підхід не лише з позиції магістранта, але й з позиції викладача, який організовує відповідне навчання, у єдності особистісного і діяльнісного компонентів.

Основними засадами особистісно-діяльнісного підходу, які складають підґрунтя формування методичної компетентності у процесі самостійної роботи, є такі:

1) визнання пріоритету індивідуальності, самоцін-

ності майбутнього викладача ФМ, який є суб'єктом навчання й учіння;

- 2) добір змісту учіння магістрантів з урахуванням а) їхніх потреб у майбутній професійно-методичній діяльності, їхніх індивідуально-психологічних особливостей; б) рівня розвитку методики навчання іноземних мов як науки та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), в) сучасних вимог до викладача французької мови;
- 3) забезпечення випереджувального характеру учіння, що уможливує професійно орієнтований та особистісний розвиток майбутніх викладачів французької мови у процесі реалізації індивідуальної траєкторії учіння (індивідуальну траєкторію учіння, спираючись на тлумачення П.В. Сисоєва [7, с. 125], розуміємо як індивідуальний освітній маршрут магістранта для досягнення мети відповідно до індивідуальних стратегій оволодіння навчальним матеріалом, здібностей, особистісних мотивів, потреб);
- 4) використання ІКТ, що дозволяє створити комфортне середовище не лише для формування методичної компетентності, але й для формування умінь самонавчання, самоконтролю, самокорекції; саморозвиток і самоорганізація майбутніх викладачів французької мови;
- 5) урахування принципів індивідуалізації, розвитку й опори на попередній розвиток, оцінювання.

Рефлексія є важливою професійною якістю особистості викладача французької мови, тому реалізація ідей *рефлексивного підходу* передбачає таку організацію процесу навчання й учіння з метою формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови в самостійній роботі, яка б уможливила формування й розвиток у них рефлексивного знання, рефлексивного мислення, рефлексивної позиції, рефлексивних умінь та методичної рефлексії з метою самоаналізу власної діяльності в процесі учіння та її результатів під час педагогічної практики.

Самостійна робота магістрантів з оволодіння методичною компетентністю має реалізуватися шляхом їхньої асинхронної самостійної професійно орієнтованої навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності, яку слід розуміти як багатосторонню, поліфункціональну, цілеспрямовану індивідуальну траєкторію учіння із залученням дібраних і/чи розроблених викладачем електронних засобів навчання.

Навчально-пізнавальна та науково-дослідницька діяльність майбутніх викладачів французької мови з оволодіння методичною компетентністю в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі є взаємопов'язаними, вони поєднуються також з активною професійно орієнтованою інформаційно-комунікаційною діяльністю у процесі виконання

завдань і навчально-методичних задач, що сприяє формуванню професійно орієнтованої ІКТ-компетенції на різних рівнях: рецептивному, репродуктивному та продуктивному. Тому ми акцентуємо асинхронну самостійну професійно орієнтовану навчально-пізнавальну та науково-дослідницьку діяльність магістрантів для формування методичної компетентності, що передбачає реалізацію кожним із них індивідуальної траєкторії учіння.

Асинхронна самостійна професійно орієнтована навчально-пізнавальна діяльність магістрантів має відбуватися в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі, що є комплексом електронних засобів навчання і комунікації, з використанням яких реалізується поетапна навчально-пізнавальна та науково-дослідницька діяльність магістрантів з оволодіння методичною компетентністю і керівництвом викладачем за її процесом і результатом.

Структура інформаційно-комунікаційного навчального середовища має бути представлена відповідними модулями (відносно незалежний логічно завершений елемент, який забезпечує майбутніх викладачів французької мови необхідними і достатніми навчально-методичними та контрольними матеріалами для поетапного формування методичної компетентності), які можуть підрозділятися на підмодулі. Контент (під)модуля має містити теоретичний матеріал, різні види навчально-пізнавальної діяльності для набуття методичних знань, формування/вдосконалення методичних навичок і розвитку методичних умінь в умовах реального навчального процесу в період педагогічної практики, навчально-довідковий матеріал (статті французької мови, Інтернет-ресурси навчального призначення), які магістранти можуть рекомендувати студентам під час педагогічної практики для організації їхньої самостійної роботи, а також Інтернет-ресурси для викладача французької мови.

Зважаючи на специфіку науково-дослідницької діяльності з написання магістерської роботи, відповідний модуль має забезпечити магістрантів інформацією щодо етапів її написання і завданнями кожного з них, дослідницьких знань, навичок і вмінь, яких вони набувають на кожному етапі і дотичних завдань, структуру, вимоги до написання і критерії оцінювання магістерської роботи, приклади оформлення списку використаних джерел.

Для розроблення інформаційно-комунікаційного навчального середовища рекомендуємо використовувати об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище (Moodle), дидактичні можливості якого дозволяють забезпечити багатоваріантність пред'явлення інформації, багаторазове повторення навчального матеріалу, структурування контенту і його модульність, самоконтроль навчальних дій, реалізацію індивідуальних траєкторій учіння, конфіденційність

навчання, відповідність принципам успішного навчання; широкі можливості комунікації магістрантів з викладачем та між собою; використання викладачем таких елементів як «глосарій», «ресурс», «завдання», «форум», «колективне редагування тексту (wiki)», «урок», «тест» тощо; індивідуальну комунікацію (наприклад, за допомогою сервісів «Обмін повідомленнями», «Коментарі») викладача і магістранта з метою рецензування/перевірки виконаного завдання, проведення індивідуальних консультацій; можливість створення та зберігання кожним магістрантом виконаних завдань, оцінок і коментарів викладача тощо; використання викладачем системи оцінювання у межах інформаційно-комунікаційного навчального середовища; контроль викладачем систематичності, активності і часу діяльності магістрантів в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі.

Комплексний характер діяльності викладача з метою формування у магістрантів методичної компетентності в процесі асинхронної самостійної професійно орієнтованої навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі передбачає високий рівень сформованості його професійно орієнтованої ІКТ-компетенції та готовності використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у навчальному процесі, що зумовлюється відповідними знаннями і вміннями.

Є.С. Полат визначено загальні знання і вміння викладача в галузі використання новітніх ІКТ у навчальному процесі, в галузі психології і педагогіки, в галузі нових педагогічних технологій, а також спеціальні знання і вміння в галузі Інтернет-технологій [5, с. 296–298], проаналізувавши, які конкретизуємо знання і вміння, необхідні викладачу для організації формування методичної компетентності магістрантів у процесі асинхронної самостійної професійно орієнтованої навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі. Відтак, викладач повинен - *знати* методичні матеріали і наукову літературу з проблеми використання ІКТ, навчальних платформ та особливостей організації самостійної роботи магістрантів з їх використанням, сучасні особистісно-орієнтовані методи навчання (метод проектів, дослідницький метод), фактори впливу на активність дистанційного учіння магістрантів, особливості процесу засвоєння навчального матеріалу і *вміти* аналізувати навчальні платформи з точки зору їх дидактичних можливостей, працювати з інформаційними ресурсами Інтернет і добирати найадекватніші для реалізації поставлених задач навчання, готувати інформацію з використанням різних прикладних програм (текстового редактора, графічного редактора тощо), органі-

зувати і провести моніторинг навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності магістрантів в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі, організувати ефективну систему самоконтролю і контролю навчальних досягнень магістрантів. Все це можливо лише за умови високої мотивації викладача до постійного оновлення і поглиблення знань, активного використання ІКТ як у навчальному процесі, так і з метою особистого професійного саморозвитку і самовдосконалення.

Рівень сформованості методичної компетентності залежить від набутих магістрантами методичних знань, сформованих навичок і розвинених умінь.

Для набуття методичних знань вважаємо за доцільне використовувати такі види завдань: тестові завдання множинного/альтернативного/перехресного вибору (на співвіднесення поняття і його тлумачення, вправи й етапу формування навички, лексичної одиниці і найдоцільнішого способу її семантизації, співвіднесення цілей фрагмента практичного заняття/практичного заняття з їх формулюванням тощо); клоуз-тест; встановлення коректної послідовності методичних дій викладача; виправлення помилок у тексті, що містить теоретичний матеріал тощо. Формулювання завдань має носити особистісний характер, що є мотивувальним фактором для його виконання і сприяє саморефлексії магістрантів.

З метою формування методичних навичок і розвитку методичних умінь магістрантів викладач повинен розробити і представити в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі відповідні навчально-методичні задачі, які пропонуємо розуміти як засіб навчально-пізнавальної діяльності магістрантів з оволодіння методичними навичками і вміннями та контролю за рівнем їх сформованості у межах усіх компетенцій і субкомпетенцій, які складають методичну компетентність майбутнього викладача ФМ.

У процесі укладання навчально-методичних задач рекомендуємо спиратися на розроблену нами типологію [4], дотримуючись основних (цільове призначення (тип: для формування методичних навичок, для розвитку методичних умінь), самостійність методичних рішень (тип: аналітичні, моделювальні, творчі), використання ІКТ (тип: з використанням/без використання ІКТ) критеріїв та визначених видів навчально-методичних задач [2]:

1) *для формування методичних навичок організації навчально-виховного процесу під час практичних занять і самостійної роботи*: аналіз, класифікація (тип – аналітичні), трансформація, співвіднесення, відновлення, упорядкування, коригування, доповнення (тип – моделювальні), добирання, розроблення (тип – творчі) та *організації позааудиторної роботи ФМ*: аналіз (тип – аналітичні), до-

повнення, співвіднесення (тип – моделювальні), добирання, укладання (тип – творчі);

2) *для розвитку методичних умінь організації навчально-виховного процесу під час практичних занять і самостійної роботи*: аналіз (тип – аналітичні), розроблення (тип – моделювальні), укладання, розроблення (тип – творчі) та *організації позааудиторної роботи ФМ*: аналіз (тип – аналітичні), розроблення (тип – творчі).

Одним із завдань викладача є контроль формування методичної компетентності, тобто його діяльність з метою спостереження, аналізу результатів навчальних дій магістрантів в ІКНС для оперативного вживання заходів щодо коригування індивідуальної траєкторії учіння і з метою оцінювання і визначення співвідношення між запланованим і реальним результатом навчальних досягнень магістрантів («мета-результат»). Важливим є також забезпечення магістрантам можливостей самооцінювання навчальних дій.

У процесі оцінювання викладачем і самооцінювання магістрантами їхніх навчальних дій використовуються такі види контролю: попередній, поточний, тематичний, рубіжний.

Метою *попереднього* контролю є визначення магістрантом вихідного рівня володіння методичними знаннями в межах теми виучуваного підмодуля («Вступний тест») з метою проектування індивідуальної траєкторії учіння.

Поточний контроль передбачає самоконтроль магістрантом і контроль викладачем перебігу формування відповідної методичної субкомпетенції, зокрема з метою коригування індивідуальної траєкторії учіння. Засобами контролю методичних знань є тестові завдання, а методичних навичок – навчально-методичні задачі.

Тематичний контроль проводиться у межах окремого підмодуля з метою визначення рівня володіння методичними навичками у формуванні окремих видів мовних і мовленнєвих компетентностей і відбувається на відповідному семінарському занятті з навчальної дисципліни «Методика навчання іноземних мов у вищій школі». Засобом контролю є творча навчально-методична задача на розроблення плану-конспекту фрагмента практичного заняття з наступною його презентацією на семінарському занятті у формі професійно орієнтованої рольової гри.

Рубіжний контроль формування методичної компетентності у процесі асинхронної самостійної професійно орієнтованої навчально-пізнавальної діяльності передбачає оцінювання методичних умінь магістрантів розробляти план-конспект практичного заняття та сценарій позааудиторного заходу в реальних умовах організації навчально-виховного процесу з французької мови під час педагогічної практики.

Отже, ми визначили особливості формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови в процесі їхньої самостійної роботи, серед яких акцентуємо опертя на засади компетентнісного, особистісно-діяльнісного і рефлексивного підходів; асинхронну самостійну навчально-пізнавальну та науково-дослідницьку діяльність в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі; готовність викладача до організації навчання з використанням ІКТ; виконання магістрантами завдань для набуття методичних знань і навчально-методичних задач різних типів і видів для формування методичних навичок і розвитку вмінь; діяльність викладача і магістрантів у процесі реалізації різних видів контролю за процесом і результатом формування методичної компетентності. Перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо у визначенні критеріїв оцінювання рівня сформованості методичної компетентності у цілому та окремих її складників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Майер Н. В. Види навчально-методичних задач для формування методичних навичок і розвитку методичних умінь майбутнього викладача французької мови / Н. В. Майер // Іноземні мови. – № 4. – 2014. – С. 33-39.
3. Майер Н. В. Структура методичної компетентності майбутнього викладача французької мови / Н. В. Майер // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – 36.статей: Ялта : РВВ КГУ, 2014. – Вип. 42. – Ч. 3. – С. 128-135.
4. Майер Н. В. Типологія навчально-методичних задач для формування складників методичної компетентності майбутніх викладачів французької мови / Н. В. Майер // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. – 2014. – Вип. 29. – С. 210-216.
5. Полат Е. С. Теория и практика дистанционного обучения: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / М. Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева; Под ред. Е. С. Полат. – М. : Академия, 2004. – 416 с.
6. Сухих О. В. Средства и методы профессиональной лингводидактической подготовки преподавателя иностранных языков и культур: автореф. дисс. на соискание уч. степени доктора пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)», 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / О. В. Сухих. – Пятигорск, 2005. – 36 с.
7. Сысоев П. В. Обучение по индивидуальной траектории / П. В. Сысоев // Язык и культура. – № 4(24). – 2013. – С. 121-131.

Отримано 16.05.2015 р.

